

PETŐFI, AZ APOSTOL.

(Emlékbeszéd születése századik fordulójának küszöbén.)

Abban az időtájban született, mikor a keresztény világ a maga szellemóriásának, Jézus Krisztusnak születését szokta ünnepelni.

Hónapok hiányoznak tehát még odáig, míg ez év végével valósággal megérjük születésének századik fordulóját. És mégis, — oly nagy a lelkek vágyódása *az élet vize* után, mely csodaszép költészetének *tündérországából* hívogatólag csillog felénk, hogy minden sietségünk mellett sem vagyunk elsők azok sorában, akik a századik évfordulót kissé megelőzve, Petőfi emlékének áldozni, szellemének fensége előtt hódolni óhajtanak.

Ez a vágyódás a Petőfi szelleme után, az ő evangéliumának a szomjúhozása napjainkban természetes is. Minél mélyebben merülünk el műveinek, s különösen prófétai kinyilatkoztatásainak tanulmányozásába, annál inkább tudattá, szent hitté erősödik lelkünkben az a sejtelemszerű gondolat, hogy a kiskőrösi nádfejeles házikóban az 1823-ik év első perceiben talán egy második Megváltó született.

Bármely nemzet gyermekei volnánk is, részt kellene kérnünk a Petőfi születésének századik fordulóján rendezendő ünnepségekből, hisz az ő költészetéből az Üdvözlődéhez hasonló szeretet és melegség sugárzik az egész emberiség felé! De természetesen sokszoros osztályrész illet meg e Petőfi ünnepségekből különösen minket, az ő hön szeretett magyar fájának gyermekeit!

Erdély magyarsága pedig elfeledhetné-e valaha a költő emlékét, ki minden Alföld-imádása mellett is így énekelt:

„S te, lelkem, szállj a *Királyhágón* által
Érzelmeknek tündérvilágával,
És szórd el ott e kincseket;
Ajándékozz meg ifjat, öreget,
Hadd gazdagodjék mindenik meg.
De a legszebb részét add a *székelyeknek!*“

Mélyen érezzük a kötelezettséget, mellyel Petőfi emlékének tartozunk; de ne tagadjuk azt se, hogy csüggedt lelkünk viszont az ő szellemétől remél felújulást. Épen ezért, ez alkalommal, születése századik fordulójának küszöbén emlékezésem keretében nem a leírásaiban páratlan fantáziájú költő arcképét rajzolom meg, nem is — akiben annyiszor gyönyörködünk — a családi érzelmek, a szerelem és barátság legtisztább és legnemesebb szívű dalosát; hanem — akire nekünk legégetőbb szükségünk van, — a magyar apostolnak nemes szellemét kívánom fölidézni!

Lépünk hát benső áhítattal eszméinek templomába, s hall-

gassuk töredelmes szívvel bűnbánatra hívó, megújhodást hirdető igéit, meri bizony mondom, hogy az Úr szőlő ő általa mihozzánk!

Hallják meg fölemelő szózatát mindenekelőtt a jobb és nemesebb lelkek, kik nemzetők s az emberiség sorsán töprengve, Petőfi „Bolod Istók“-jának aggastyánjával a kétségbeesés hangján szólanak:

„Átkos, átkos a világon minden,
Egy van csak, mi áldást érdemel:
Az az egy kicsiny gödör, hova az
Élet minket nem kísérhet el.“

Hallják meg e nemes lelkek Petőfi dorgáló és biztató szavát, hogy a *kétségbeesés nagy bűn*.

„Mint hogy ez nem más,
Mint a legsötétebb
Istentagadás!

A kétségbeesés pokoli hang,
Amely fölkiált az égbe:
Nincs tebenned Isten, akinek
Gondja volna az emberiségre.

S méltó rá bizonynal,
Aki ezt kimondja,
Róla, hogy kezét a
Jó Isten levonja.

Mert van a világnak atyja,
Van egy hű gondviselője:
Minden ember megláthatja,
Aki el nem fordul tőle.

Csak ne légyünk türelmetlenek!
Néki sok a gyermeke,
Ne kívánjuk, hogy minket tegyen
Mindeneknek elibe.“

Petőfi is megvívta a maga lelki harcát, az ő lelkét is kísér-tették szenvedései között a kétségbeesés és Istentagadás, de ke-reste és megtalálta Istent; hallja meg hát korunknak kétségbeesett, Istentől elfordult népe az ő dicsőítő himnuszát:

„Mídön feljöttem gyermekéveim
Szűk völgyéből az Ifjúság hegyére,
S láttam körülöm a roppant világot,
Mely szépségekben olyan gazdag és
Gazdagságában olyan szép, hogy a szem
Egy élten át elgyönyörködhetik
Csak egy parányi részen is... mídön
Ezt a világot láttam, fölkiálték:
Dicső, dicső a munka! hol keressem
A nagy mestert, ki mindezt alkotá?
Oh hol vagy Isten, hadd keresselek föl,
Hadd térdeljek le, hadd imádjalak!“

Költészetéből nem egyszer buzog fel ily hatalmas források-ban Istennek legtisztább imádata, de a telekezetieskedő, az egyház és dogma nevében egymás ellen törő buzgó templomjárókat már nem szívelheti. Ezekre céloznak kicsinyülő szavai:

„Láttam én csárdákban tisztább szíveket már,
Mint kit naponként lát térdelni az oltár!”

Az önző és vagyonhajhászó kufár-lelkek — kiknek manapság oly bővében vagyunk — pironkodhatnak a szegény költő önzetlen fogadalmán, hogy ha ő va aha meggazdagodnék, akkor majd nem pénzért csinálná a verseket, hanem ingyen osztaná azokat szét az ujságokba! Ő is tisztában van azzal, hogy anyagi eszközök nélkül a legönzettebb ember sem lehet meg, de *életcélnak a pénzt sohasem tekinti.*

„A pénz, a pénz! ez ám a bökkenő! — mondja,
Ez életünkben a szekérkenő.
Nélküle a kerék lassan forog,
S forgása közben szörnyen nyikorog;
Azonban érte nem töröm magam.”

A pártoskodás ősi bűnétől terhelt lelkünket rendítse és tisztítsa meg valahára a Petőfi bánatos szívének kesergő panasza:

„S mit szóljak arról, aki ellened
Viseltetik rút, pártos szenvedéllyel?
Ki koszorúd, mit néhányan fonánk,
Dühös kezekkel tépné szerteséjjel?
Oh, mert van ilyen, és pedig nem egy van;
Hogy is ne volna? . . . magyarok vagyunk,
A párt, a párt és mindörökké csak párt
Sok század óta átkos jelszavunk!”

Szava van Petőfinek hozzánk, férfiakhoz is, e törpe kor törpe lelkeihez:

„Ha férfi vagy, légy férfi,
S ne hitvány, gyöngé báb,
Mit kény és kedv szerint lök
A sors idébb — odább.
Félénk eb a sors, csak csahol;
A bátraktól szalad,
Kik szembeszállanak vele . . .
Azért ne hagyj magad!”

Ha férfi vagy, légy férfi,
Legyen elved, hited
És ezt kimondd, ha mindjárt
Véreddel fizeted.
Százszorta inkább éltedet
Tagadd meg, mint magad;
Hadd vesszen el az élet, ha
A becsület marad.”

De szava van mindnyájunkhoz, az egész emberiséghez van neki szava! Hallgassuk csak, mert korunkra illik fájó szívének panasza, hogy

„Sinylődik az emberiség
A föld egy nagy betegház
Mindegyre pusztít a láz.”

Valljuk meg töredelmes lélekkel, hogy mióta a költő fájó szívének e panaszát elsírta, azóta még rosszabbá lett az emberiség! Az elzúgott világháború katasztrófája nemhogy megfékezte volna, de teljesen szabadjukra bocsátotta az emberi önzés legször-

nyűbb ördögeit s korunkban a fajok és osztályok gyűlölködése hallatlanabb irétekben dühöng, mint valaha! Bármerre tekintünk, a látvány mindenütt kétségbeejtően szomorú. Egyfelől a konkrét marakodók harca döbbsen meg, másfelől az eszmék és jelszavak csoportosítják az embereket egymás ellen agyarkodó táborokba. Egyik tábor az „emberiség” szent nevében, másik — zászlaján a „nemzet” jelszóval hirdet irtó háborút az ember ellen. Sőt, e táborok nemcsak ily nemes és magasztos jelszavakat merészkednek zászlójukra írni, hanem akárhányszor ott olvassuk a *Petőfi*, vagy épen az Úr Jézus Krisztus nevét is! Vagy nem hordják-e egyaránt Jézus nevét ajkukon az egymással torzsalkodó felekezetek; és nem hivatkoznak-e gyűlölködő harcaikban mind a *nemzetköziség*, mind a *nemzeti érzés* szószólói egyformán Petőfire? Óh, ha feltámadna, s látná az istentelen visszaélést, mit nevével s az ő legszentebb eszméjével: a szabadsággal űz az emberiség, keserű kétségbeesésében bizonyára ostort fonna, lángostort, és megkorbácsolná a világot! S ha valakinek joga lehetne ily nemes erkölcsi felháborodásra, akkor bizonyára Petőfié volna ez a jog, mert ő eszméit nemcsak szóval hirdette, *hanem maga is azok szerint élt*, sőt azokért *vértanuságot is szenvedett!* Ne, óh ne használjuk hát hamisan a szabadság szót, az ő legszentebb jelszavát, mert visszaélnék Petőfi szent nevével azok, kik úgy értelmezik a haza- és fajszereket, hogy az csak más fajok szabadságának elnyomásával valósfató meg! Óh az ilyen hazafiak ne hivatkozzanak Petőfire, mert az ő eszményképe a szabad nemzetek társaságából álió emberiség volt! Hallgassuk csak őt magát, mily nemes önfeláldozással óhajt tenni, vagy ha kell, meghalni az emberiség boldogságáért:

„Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessek
Az emberiségért valamit!
Ne hamvadjon ki haszon nélkül e
Nemes láng, mely úgy hevít!

Láng van szívemben, égből-eredt láng,
Főlforráló minden csepp vért;
Minden szív-ütésem egy imádság
A világ boldogságáért.

Oh vajha nem csak üres beszéddel,
De tettel mondhatnám el ezt!
Legyen bár tettemért a díj egy
Új Golgotán egy új kereszt!

Meghálni az emberiség javáért,
Mily boldog, milyen szép halál!
S szebb s boldogítóbb egy hasztalan élet
Minden kéjmámorainál.

Mondd, sors, oh mondd ki, hogy így halok meg,
Ily szentül! . . . s én elkészítem
Saját kezemmel azon keresztfát,
Amelyre fölfeszíttetem.

Vagy hallgassuk, mi csoda kinos tusát vív töprengő lelke a

később Madáchoz kinzó kérdések fölött: hogy van-e az emberi életnek célja, s megy-e előbbre az emberiség?

E kérdésekkel foglalkozó gyönyörű költeményének címe: *Világosságot!*

„Eljő-e a kor, — kérdi e költeményében.

Melyet gátolnak a rosszak
S amelyre a jók törekednek,
Az általános boldogság kora?
S tulajdonképen mi a boldogság?
Hisz minden ember másban lell:
Vagy senki sem találta még meg?
Talán, amit
Mi boldogságnak neveziünk,
A miljom érdek,
Ez mind egyes sűgára csak
Egy új napnak, mely még a láthatáron
Túl van, de egykor fejűvend.
Bár volna így!
Bár volna célja a világnak,
Bár emelkednék a világ
Folyvást, folyvást e cél felé,
Míg elébb-utóbb elérné!
De hátha úgy vagyunk,
Mint a fa, mely virágzik
És elvirít,
Mint a hullám, amely dagad,
Aztán lesimul,
Mint a kő, melyet földhajtának,
Aztán lehull,
Mint a vándor, ki hegyre mászik,
S ha a tetőt elérte,
Ismét visszaballag,
S ez így tart mindörökké:
Föl és alá, föl és alá . . .
Irtóztató! Irtóztató!
Kit még meg nem szállott e gondolat,
Nem fázott az soha,
Nem tudja még: mi a hideg?
E gondolathoz képest
Meleg napsűgár a kgyó,
Mely keblünkön jégcsap gyanánt
Vérfagyalón véglegcsűszik.
Aztán nyakunkra tekerőzik,
S torkunkba fojja a lélekzetet.“

Aki így tudott az emberiség sorsáért lelkében vívódni, óh, annak nevét ajkunkra ne vegyük, ha természetes fajszeretetünkbe más, szabad nemzetek elnyomásának legkisebb vágya is vegyűll!

Hanem aztán még kegyetlenebb visszaélést követnek el Petőfi nevével azok, akik annak a nemzetköziségnek számára merészkednek őt apostoluk gyanánt lefoglalni, amely egyenesen kéjeleg a hazai és fajszeretet kigűnyolásában.

Az ilyenek tudják meg, hogy Petőfi nagy lelkében — igenis elért az egész emberiség szeretete, de az emberiséget alkotó szabad népek közül szívéhez mégis legközelebb állott, — melyhez maga is tartozott — a magyar! Ennek szabadsága, öröme és bánata, erénye és gyarlósága még gyakoribb tárgyai költészetének, mint a világszabadság és emberiség nagy kérdései.

Nem égő honszerelmének bizonyágai azok a haragos villám-lású szatfrák, melyekkel nemzete évezredes bűneit: a pártoskodást, a halogatást, a dologtalan úrhatnáságot ostorozza? Fáj, fáj lelkének súlyedése, de ő mégsem tudna hűtlen lenni fajához soha!

„Magyar vagyok — úgymond — s arcom szégyenben ég,
Szégyenlenem kell, hogy magyar vagyok!

De semmi kincsért s hírért a világon
El nem hagynám én szülőföldemet,
Mert szeretem, hön szeretem, imádom
Gyalázatában is nemzetemet!“

Legnagyobb boldogsága közepett is hasonlóképp nyilatkozik:

Elértem, amit ember érhet el:
Boldogsággal csordultig e kebel!
Ölemben kedves ifjú feleség,
Milyenről lelkem annyit álmodék,
Midőn virágaid közt, képzelet,
Mint mámoros pillangó repkedett;
Ölemben egy oly asszony, akinek
Tündérek adják a testvér nevet,
Ölemben a legdrágább földi kincs . . .
Oly boldog vagyok, hogy reményem síncs!
Miért is volna nekem a remény?
A nem-továbbat elértem én.
Mi volna könnyebb? mint lemondanom
Mostan terólad honfi-aggalom,
Terólad. kínos hazaszeretet,
Ki mindörökké téped a szívet
S magamnak szedni, mit az óra ad,
Istenre bízván más búját, baját . . .
De el nem hagyalak, hazám, tégedet;
Multat, jövődöt, mindent eltemet
Boldogságomnak tenger-özöne,
Csak szent oltárodát nem dönti le! . . .

Haza és fajszeretetéről ennél szebb, kétségtelenebb bizony-ságot már csak akkor teit, mikor a segesvári csatamezőn a magyar szabadság ügyéért feláldozta nemes életét. Ha költeményeinek őszinteségét, — melyek megható bizonyágai honszeretetének, — a nemzetköziség kétségbevonná is, ki merné elvitatni, hogy a nemzeti ügy szolgálatában halt máriúrhálált?

Jól értsük meg tehát, hogy Petőfi valóban a legnemesebb szívű „ember“, de egyszersmind a legrajongóbb hazafi is volt, aki hazáját, nemzetét szabadnak óhajtotta látni, azért, hogy az a maga sajátos, nemzeti erejét és tehetségét a szabad nemzetekből álló emberiség javára annál jobban kifejthesse és értékesíthesse!

Petőfi szabadságeszméje tehát nem állítja szembe a nemzeti érzést az emberivel, hanem e kettőnek önzetlen kölcsönhatását és együttműködését tételezi fel!

De épen ez: az önzetlen kölcsönhatás, az emberiség jólétét és Isten dicsőségét szolgáló együttműködés az, amittől napjainkban tán még távolabb állunk, mint valaha. Az életnek olyan útja ez, amit már az Üdvözítő megjelölt az emberiség számára. Erre, erre kellene hát szent elhatározással törekednünk! Ha gyűlölködő lel-künk két ezer év óta nem volt képes megérteni a Jézus evangé-

liumát, értse, óh értse meg az ő nyomdokain apostolkodó Petőfit! Bármely fajhoz, bármely felekezethez, bármely társadalmi osztályhoz tartozunk is, tekintsük egymásban mindennekfelett az embert! — Ezt tanítja a Petőfi költészete. —

Egyéni erőinket, felekezeti buzgóságunkat, nemzeti erényeinket állítsuk önzetlen szolgálatába a leghatalmasabb élő szervezetnek: az emberiségnek, melynek magunk is mindnyájan parányai, alkotórészei vagyunk!

Ünneplésünk csak úgy lesz méltó a nagy költő emlékéhez, ha az eldobott, eltiport Krisztusi eszméket, — melyeknek Petőfi mind életében, mind halálában oly buzgó apostola volt, — újra szívünkbe fogadjuk s azokat a gyakorlati életben szent elhatározással megvalósítani igyekezünk,

Legyen hát az ő örökszép költészete számunkra ne csak gyönyörűség és vigasztalás, hanem legyen valósággal az *élet vize*, melynek áldott cseppjei egész lelki életünket újjá teremtik!

Eszméinek tüze legyen számunkra tisztító tűz, mely égessen ki lelkünkben minden önzést, minden gyűlölködést, s ez elhamvasztott bálványok helyett gyújtson a szeretet Istenének kiolthatatlan, örök lánggal égő szövéneket!

PÉTER LAJOS.

AZ ÚJ VILÁGNÉZET.

Eddig csak azt tudtuk róla, hogy harc van itt érte körülötünk, harc, nem kézzel vagy karddal, hanem argumentumokkal, gondolatokkal, csapásokkal és békekötésekkel megviva, harc és óriási ellentét dualismus és monismus, anyag és szellem, mechanicus és dynamicus, materialisticus és spiritualis világfelfogás között. A régi világnézet az ő megnemesedett Istenét márványcsarnokokban és góti ves templomokban szemlélte. Az új világnézet szerint az Isten fogalma túlnőtt a templomok oszlop- és szoborpompáján mély és új kinyilatkoztatások felé, s teremtényeiben önmagát teremti újra a templomokból, hol akárhányszor csak sírja volt az Istennek, vagy egy rész *az istenek alkonyából* feltámad a lelkeknek, mint lélek. A régi világnézet mellett lehet valaki burzsoá és az ellenkezője, az Isten mellett lehet imádni az örökkévaló Semmit, az Erőt, a Mammont vagy a Belliált, — a tudomány vívmányai bátran szolgálhattak a civilizatio elpusztítására, a béke napja nyugodtan elrejtőzhetett a sötét harcias kor füstfellegei mögé, — a nyáj-nép pedig egész nyugodtan kövértette a csatamezőket, — a cselédlelkek lelki formáival minden egybefér. Az új világnézet szerint az ember élete nem lehet álmainak kárhozata, a kor egész berendezése részét teszi a mi életünknek, amilyen az egyik, csak olyan a másik, ha materialista vagy, lelked forrásait száritod ki, ha pessimista, önnöngyengeséged az. benned az ellentét, benned a zűrzavar, te vagy a mindenség szemefénye, te vagy söpredéke. A régi világnézet szerint: a mindenség szigorú szükségyszerűségek, örök természettörvények uralma alatt áll, melyek az emberre épen úgy érvényesek, mint az összes jelenségekre, az ember nem kivétel a természetben, jól teszi, ha a fejlődés törvényeit fölismeri, magát ahoz alkalmazza, még a háború is biológiai tünetény, melyben a korhadó tönkre megy. Az új világnézet föllázadt e modern fatalismus ellen, így szólt: a fejlődéshez elsőso ban emberek kellene, más, jobb, emberebb emberek. A szellem a fontos. Nyissák meg lelkünket az emberiség régi ideáljainak, a humanismus, szabadság, méltányosság eszméinek, zárják ki egyéni életükből az erőszak, a kiváltságok, a türelmetenség szellemét és megtalálták az utat, mely az igazságé, mely elvezet a békés és erős, a szellemünket szabadjára eresztő élethez!...

Mi idkét világfelfogás al úgy vagyunk, mint egy Brahman volt a Gangessel. „Ez a szegény vezeklő elindul bünbanatot tartani a szent folyó partjára, hogy életének hátralevő részét a szent hullámú folyóban töltsse el. Előtalál egy patakot, azt hive, hogy a Gangesnél van, ott vezeklik sok ideig. Akkor felvilágosítják, nem